

Fırqəmizin birinci il dönümü bayramı münasibətilə Dövlət teatr salonunda

s.c. Pişəvəri

...Mən bu bayramı olən öz tərəfimdən və fırqə tərəffindən təbərək edirəm!

12 Şəhrivər mənim nəzərimcə çox tez keçdi, mənim yadımdadır ki, keçən 12 Şəhrivərdə haman bu salonda aqayi doktor Orənginin istisna icazəsilə eliyə bilmişdik birinci dəfə olaraq bütün təbəqətdən bu salona yığıb və fırqəmizin məqsədini xəlqə e`lan edək.

Biz istədiklərimizi xəlqə dedik. Bu e`lamiyyənin nəvaqisini onlardan soruşduq və xahiş etdik ki, əgər e`lamiyyə də islah etəmli bir şey varsa onu desinlər ta biz düzəldib müntəşir edək.

Mən o zaman haman bu salonda İran nəqşəsini təşərih etdim və bizim islahat və azadlığımızın İran mühiti içində olmağını qeyd etdim, indi bir ildir ki, bizim fırqəmizin tə'sisindən keçir və bu bir ill içində dünyaya sabit olub ki, bizim nehzətimiz tək Azərbaycanı islah etməkdən ötrü deyil bəlkə, bütün iranda istiqlalın tə'minindən ötrü idi.

İndi bizim düşmənlərimiz verdiklərimiz imtahanlara baxmayaraq bizi təcziyədən adlandırılar və bizi İran azadlığının düşməni hesab edirlər.

Biz bir tərəfdən xoşbəxtik, çünkü, bu adamlar İran xəlqinin düşmənləri və onları əsarətdə saxlayan adamlardılar və bu adamların işləri bütün dünyaya aydındır ki, bunlar bu sözləri deyəndə bütün xəlq bilir ki, bu adamlar həmişə öz mənfəətləri üçün töhmət dedikləri kimi bu sözləri də iftira deyirlər. Ləndən radiosu bizim nümayəndələrimiz Tehran dövləti ilə danışıq apardığı vaxtda bizim dilimizcə radio pərxş edibdir ki, guya biz irandan ayrılmaq istəyirik, Dehli radiosu da bu sözü təkrar edib. Tehrandə nəşr olunan «Ettela'at» ruznaməsi və sayir ruznamələr də bu sözü ab- tab ilə dərc ediblər.

Bizim xoşbəxtliyimiz buradadır ki, bütün İran xəlqi bilir ki, bu adamlar haradan ilham alırlar və biganələr bu adamların yayırlar ki, Xuzıstanı işğal etməyə söz olmasın. Biz də deyirik: «İt hürər kərvan keçər».

Bizim gördüyümüz işlərin sayı çoxdur, hələ dünən iki böyük müəssisə iftıtah etmişik: birisi mamalıq fakultəsidir, o birisi də iranda nəziri olmayan milli orkestrin açılışıdır. Bunlar söz deyil əməldir və həmişə də əməl sözdən qüvvətli olar.

Bizim gördüyümüz işlərin əsası fırqəmizdir, o vaxt fırqə mühiti hesaba aldı. Biz xəlqin ehtiyaclarını düşünərək 12 Şəhrivər e`lamiyyəsin yazıb intışar verdik. Biz fikir etdik ki, xəlqə dayanmalıyıq. Çünkü mən bilirdim ki, hər bir fırqə tək özbaşına iş görə bilməz, xəlqi gərək dalmca aparsın. Xəlq ona inansın. Biz on iki Şəhrivər e`lamiyyəsin yazıb 12 maddədən ibarət olan suarlarımızı meydana atdıq, İran və Azərbaycan vəz'ıyyətin təşərih etdik, orada böyük məsələ Azərbaycanın daxili muxtariyyət məsələsidir. Fikir edirdik əgər Azərbaycanın muxtariyyəti olmasa xəlqin ehtiyaclarını tə'min edə bilmərik. Fəqət xəlq höküməti xəlqin ehtiyaclarını tə'min edə bilər.

Bir də Azərbaycanın milliyyət məsələsidir, bu məsələ təza bir məsələ deyildir. Hətta əgər məşrutə tarixinə baxsaq, məşrutə fərmanı və telqraflar Azərbaycan millətinin adına verildi, lakin onu sürtüb aradan aparmışlar, bunu aradan aparən iki quvvə idi. Fars mütəəssibləri fikir edirdilər Azərbaycan xəlqi özün idarə edərsə onların hakimiyyətinə xələl varid olacaqdır. Ona görə də istədilər ki, xəlqin fikirini boğsunlar.

Azərbaycanda olan mürtəcə'lər hərəkəsdən artıq bizim əleyhimizə çıxırdılar. Çünkü onlar qorxurdular ki, daha xəlqin müqəddəratı onların əlindən çıxsın. Ona görə bizi təcziyəçi adlandırirdılar. Bir surətdə ki, biz iranı təcziyə etmək stəmirdik. Əgər bizim daxili muxtariyyətimiz olsaydı iranın mərkəziyyəti möhkəmləşərdi. Bizim e`lamiyyəminin əsasını təşkil edən iranın istiqlaliyyətidir.

Məşrutəni Azərbaycan xəlqi alan zaman mürtəcə'lər deyirdilər ki, Azərbaycan cümhuriyyət təşkil vermək istəyir. O vaxt Tehran qorxurdu, həqiqətdə isə məşrutəni alan Azərbaycan xəlqi oldu.

O zamanın əyaləti əncümni indiki əyaləti əncüməninə bənzəmirdi. Onda mərkəzi hökumət əncümən əyalətidən qorxurdu. O zaman qanun əsasını Təbrizə göndərmişdilər ki, Azərbaycan xəlqi təsdiq etsin.

Üç dörd nəfərdən artıq olmayan xainlər bizim nehzətimizi boğmaq istəyirdi. Azərbaycan xəlqının dilini inkar etməyə çalışırdı.

Halbuki, Azərbaycan xəlqının dili və ədəbiyyatı vardır. Dil məsələsi böyük məsələdir. Bunu almaq və mürtəcə'lər ilə mübarizə etmək şəhamət istəyirdi, biz o şəhamti göstərdik və qorxmadıq. (gurultulu alqışlar)

Bu bir siyasi məsələ idi. O dəfə Tehran bunun mə'nasını başa düşmürdü. Ümumi danışqlar və sözlər kimi bilirdi. O fikir edirdi ki, bu e`lamiyyə və telqraflar qabaqkı kimi söz halında qalacaq, bunlara cavab vermək istəmirdilər. Deyirdilər bunların mü'lifləri məchul adamlardır.

Tehran bizim əncümən əyaləti məsələsini aradan getmiş bir qanun hesab edirdi. Biz bugün onu rəsmi surətdə almağa müvəffəq olmuşuq.

İkinci məsələ dil məsələsi idi. Bu məsələ bizim üçün ölüm dirim məsələsidir.

Dil məsələsi ilə eləyə bilərdik xəlqi öz ətrafımıza toplayaq. Ona görə dil məsələsini birinci dəfə ortaya qoyduq. Çalışdıq ki, uşaqlarımızı yad dildən qurtaraq və o tarixçilərə ki, bizim dilimizi aradan aparırdılar və deyirdilər ki, bunların dili yoxdur, bunların dili Fars dilinin şö'bəsidir, biz isbat etdik ki, bizim dilimiz müstəqil bir dildir.

Azərbaycan dili Fars dilinin şö'bəsi deyil, məxsus bir dildir. Bu dılı danmaq həqiqəti danmaq kimidir. Bizim içimizdə bir iddə adamlar vardır ki, özü Fars dili bilməz, deyəndə deyir ki, mənim dilim Fars dilidir.

Mən demirəm ki Fars dili pis dildir. Lakin mənim dilim Azərbaycan dilidir. Öz dilini danan Azərbaycanlı xain deyildir nə dir?

Bizim özümüz üçün iftixaratımız vardır. Biz bütün töhmət dəyənlər ilə mübarizə edib və onları həmişəlik məğlub etdik. Biz Tehran ilə danışdıqda müvəffəq olduq ki, bütün orta və hətta ali məktəblərdə və idarələrdə Azərbaycan dilinə yazılsın.

Biz böyük iş görmüşük. İllər boyu kök salan qara təbliğatın üstünə qırmızı xətdə çəkmişik.

Bizim dilimizi nehzətdən qabaq o qədər məhdud etmişdilər ki, teatrlar da Fars dilində aparılırdı. Ona görə də xalq teatra rəğbət etmirdi.

Xalq indi musiqi və teatra çox rəğbət edir. Çünkü indi öz dilində eşidir.

Bizim böyük inqilabı hərəkatımız xalqı cəlb edirdi. Bizim nehzətimizin milli xasiyyətindən birisi dil məsələsi idi. Bizim nehzətimiz dil vasitəsi ilə dünyada nüfuz və şöhrətə malik ola bildi. Dünya bildi ki, 5 milyonluq bir xalq var ki, öz dilində yazıb oxuyur. Bunu isbat etmək qəhrəmanlıqdır. İndi dünyanın məzlum millətləri bizə təhsin edirlər və bizə nicat verən bir millət kimi baxırlar. İndi sülh konfransına gələn təkcə yaxın şərqdən deyil, bəlkə Əlcəzair və Tunisdən gələn mətbu'at nümayəndələri də bizim nümayəndələrimizə demişlər ki, onlar bizim böyük işimizi təhsin edirlər. Biz indi hərəcür güzəşt etsək də dil məsələsində güzəşt keçmərik. Siyasi mübarizədə dalı qabaq getmək olar. Lakin əsas səngər əldən verilsə məğlub olmaq olar. Bizim də dil məsələmiz əsas bir məsələdir. Buna sərəsəri baxmaq olmaz. Müraciətnaməmizdə irəli sürdüyümüz məsələlərdən birisi də topraq məsələsidir. Biz sə'y etdik ki, tezliklə xalisə yerləri bölək. İndiyə kimi İranın əksəriyyətini təşkil verən kəndlidir. Məşrutə qanunundan istifadə etməyib, maliklər rəyətlərinin rə'yi ilə vəkil olurdular. Lakin məclisdə onların əleyhinə danışırdılar. Hətta kəndliyə kiçik bir külbə belə vermək istəmirdilər. Bu nehzətdə onlara göstərdik ki, kəndlinin evi yox, bəlkə xalisə yerlərin hamısı onların gərəkdir. Biz bu nehzətdə kəndliləri jandarmların əlindən qurtardıq. Məşrutə inqilabı kəndli üçün heç bir şey ala bilməmişdi, biz onların haqqını aldıq.

Məşrutə qanununda hamı qanunun müqabilində müsavidir. Biz ona əməl etdik. Ərəblər ki, kənddə hakim mütləq idi onun ixtiyaratını məhdud etdik. Jandarmlar ki, ərəblə birlikdə kəndlilərə zülüm edirdilər onları da aradan apardıq. Bizim nehzətimiz kəndlilərin vəziyyətini hər cəhətdən tə'min etdi.

12 Şəhrivər e'lamiiyyəsinin mühüm maddələrindən birisi də dərəcəlik üsulunu aradan qaldırmaq idi.

Bizim 12 Şəhrivər şüarlarımızın əsərində idi ki, bütün xalq firqəmizin ətrafına toplandı. Biz 12 Şəhrivər e'lamiiyyəsinə müntəzir edəndə onu 48 nəfər imza etmiş idi. Hətta onlardan bir parası da bə'zi bahanalara görə dalı çəkildilər. Lakin 12 Şəhrivər e'lamiiyyəsi nəşr olunduqdan sonra bizim on min firqə üzvümüz oldu və hizb Tudə və kargərlər təşkilatı bizə mülhəqq oldular. Bir aydan sonra biz konqremizi təşkil verdik və bu konqreni yaxşı idarə etdik. Konqre təşkil olanda firqə üzvlərinin sayı yüzminə balıq idi. Bu konqredə bizə 300 sual verdilər. Firqə onların ətrafında müzakirə etdi.

O zaman biz bir tərəfdən azadixahları cəzb edib, bir tərəfdən də dediklərimizi həyata keçirdik. Bizim bir iftixarımız da bu idi ki, o zaman içərimizdə xain adamlar tapılmadı. Bizim hər işimiz nəqşə üzərində idi. Hətta 21-Azər qiyamımız da nəqşə üstə idi. Bir para adamlar da fikir edirdilər ki, biz iş görmürük. O zaman biz ciddiyyət edirdik ki, milli məclisimiz Ləndən konfransından qabaq olsun və elə də Ləndən konfransından qabaq milli hökumətin tə'sisini e'lan etdik. Sonra biz 700 nəfərdən ibarət böyük bir xalq konqresi təşkil verdik. Bu konqredə milli məclis və milli hökumətimizin binasını qoyduq. Beləliklə böyük nehzətimiz müəyyən nəticəyə çatmış oldu.

Biz məclis intixabatında qadınlara seçib seçilmək haqqı verməklə böyük qədəm götürdük. Biz Tehran ilə danışıqda da şərt etdik ki, bu qanunu layihə surətində məclisə versin və təsdiq olunsun .

Biz cavanların intixabat hüququnu 27 yaşından 21 yaşına tənəzzül verdik və qanun keçirdik ki, Azərbaycanın məclisdə 42 nümayəndəsi olsun. Bizim iftixar etməli işlərimizdən birisi də əmniyyəti hifz etmək idi. Bu dünyada görünməyən bir işdir. Sonra şəhərlərin abadlığına başladığımız və xar-barın qiymətini aşağı gətirdik. Bu işlərimizin nəticəsində bütün xalq bizə tərəfdar oldular.

Əgər verdiyimiz və'dələri əməli etməsəydik heç kəs bizim firqəmizin ətrafına toplanmazdı. İndi başımız ucadır. Dediklərimizə əməl etmişik. Ona görə xalq bizə inanır və e'timad edir.(alqışlar)

Möhtərəm məsləkdaşlar! Bizim vəzifələrimiz qurtarmayıb biz gərək indi xalqın sə'adətini daha artıq tə'min edək və xalqı fəlakətdən qurtaraq. Çünkü onda deyirdik bizim əlimizdə qüdrət yoxdur. Ama indi ki, bizim əlimizdə qüdrət var, gərək xalqın sə'adətini və xoşbəxtliyini tə'min edək. Burada gərək bir şeyi də fikirimizdən çıxarmayaq ki, bizim nehzətimizdə tehranda olan bə'zi azadixah olan ruznamələr məsələn Rəhbər, İrane ma, Zəfər və sayirləri əvəzsiz olaraq bizə kömək edirdilər.

Demək onlar, bizim nehzətimizin ikinci sütünü idilər. İndi gərək biz onlardan təşəkkür və qədirədanlıq edək və onları düşündürək ki, bizim xalqımız haqşünas bir xalqdır, hər kimsə onun mənfəəti yolunda bir qədəm götürərsə o, onun əvzində on qədəm götürər. Hər kəs də onun ziddinə iqdam edərsə xalq ona nifrət göstərər və onu aradan aparmağa çalışar.

İndi bizim qabağımızda iki şuar durur: Birisi aldıığımız azadlığı qanuni şəkilə salmaq və təşkilatlarımızı genişləndirmək!

İkinci şuarımız azadlıq və demokrasiyayı bütün İranda həyata keçirmək!

(Azərbaycan» ruznaməsi 5şənbə 13 Şəhrivər 1325-ci ill şumarə 1 (290) ikinci dövrə)